

Medlemsblad for Rolf Jacobsens Venner | **2.2012**

*Pass for dørene
– dørene lukkes
40 år etter*

Rolf Jacobsen på skolsk

ROLF JACOBSENS VENNER



ROLF JACOBSENS VENNER

Skappels gate 2
2317 Hamar

www.rolf-jacobsen.no

Styret:

Gunnar Brox Haugen (leder)
Steinar Laberg (nestleder)
Olav Skipnes (kasserer)
Gunvor Sjølie (sekretær)
Hanne Lillebo (styremedlem)
Kari Finsås (varamedlem)
Anne Lillevold Jacobsen (varamedlem)

SIGNALER

Redaksjonen:

Gunnar Brox Haugen
Steinar Laberg
Hanne Lillebo

Design: Ann Avranden
Trykk: Allkopi
Opplag: 400

Redaksjonen takker de som har bidratt til dette nummeret av *Signal*.

Stoff til neste nummer må være sendt redaksjonen innen 1. januar:
post@rolf-jacobsen.no

Logoen til Rolf Jacobsens Venner er basert på Tom Gundersens tresnitt fra 1994.

INNHold

- 3 Lederen har ordet
- 4 Mitt Rolf Jacobsen-dikt:
Øyvind Rimbereid velger
«Byens metafysikk»
- 6 Hanne Lillebo:
Pass for dørene – dørene lukkes
40 år etter
- 7 Thor Sørheim:
Noen tror på håpet /
Det svarte albumet
- 9 Arvid Torgeir Lie:
Rolf Jacobsen /
Eit 40-årsjubileum
- 12 Steinar Laberg:
Rolf Jacobsen på skolsk.
Sjekk av lærebøker i norsk
- 19 Nordisk samtidspoesifestival 2013
- 21 Notiser
- 22 Salg av bøker og lydbok

LEDEREN HAR ORDET

Sommeren er på hell, og vi ønsker alle våre medlemmer en fin høst med poetiske opplevelser som kan røre ved noe i oss, både i glede og sorg. Ikke så rent sjelden ser vi Rolf Jacobsens dikt brukt for å uttrykke følelser og stemninger som hverdagsspråket og prosaen ikke alltid evner. Vi ser hvor viktig dikt og sanglyrikk har vært i den kollektive sorgprosessen etter fjorårets voldsomme traume. Poesien treffer en meningsbærende nerve i oss når alle andre ord blir for små. Kanskje er det slik som forfatteren Aasne Linnestå nylig uttalte til Klassekampen: «Poesien har en egen evne til å fange det akutte ved tida vi lever i ved hjelp av fortetning og presisjon, som prosaen i større grad sliter med å håndtere.»

I år er det 40 år siden Rolf Jacobsens dikt-samling *Pass for dørene – dørene lukkes* ble utgitt, noe som markeres i dette nummeret av *Signal*. Vi trykker to av bakanmeldelsene som ble skrevet den gang, signert Arvid Torgeir Lie og Thor Sørheim, sammen med nyskrevne tekster der de to anmelderne gjenleser både *Pass for dørene – dørene lukkes* og anmeldelsen de skrev av den. Dette gir spennende innganger til en diktsamling det absolutt er verdt å hente fram igjen fra bokhylla.

Hvordan presenteres Rolf Jacobsens forfatterskap i skolen i dag, og hvilke dikt av ham leser elevene? Er det fremdeles «Landskap med gravemaskiner» som er norske skoleelevers første møte med Jacobsens diktning? Steinar Laberg, lektor ved Høgskolen i Hedmark, har tatt for seg lærebøkene i norsk for ungdomsskolen og videregående skole for å finne svar på disse spørsmålene. Det viser seg at vi må revurdere vår oppfatning av hva som er Rolf Jacobsens «ikon-dikt».

Sett allerede nå av datoene 7.–10. mars 2013, da går neste års Nordisk samtidspoesifestival | Rolf Jacobsen-dagene av stabelen. Foreløpig er det klart at Øyvind

Rimbereid blir festivalpoet. Flere detaljer om programmet offentliggjøres 1. november under programslippfesten og konserten med Maja S.K. Ratkje og POING. Følg med på festivalens nettsider: www.samtidspoesifestival.no

Endelig er også venneforeningens egne nettsider kommet på plass. Styret vil rette en stor takk til Ann Avranden som har designet sidene våre. Nyhetssiden vil vi bruke til blant annet å informere om det som skjer i venneforeningens regi, men også andre nyheter som relaterer seg til Rolf Jacobsens forfatterskap, vil det være aktuelt å legge ut her. Tips oss gjerne om aktuelle saker. Vi håper nettsidene vil bli mye brukt, og at de kan inspirere til videre lesing.

Jeg lar Rolf Jacobsens dikt om måneden vi er inne i nå, stå som en vennlig oppfordring til å røre og la seg berøre av noe eller noen. Vi står alle i relasjoner til andre, og slik utvikler vi oss både som fagpersoner og som medmennesker. Fortsatt godt mot inn i høsten og alt det ugjorte som venter på oss!

August

Efter julis silke
kommer august med fløyel
og brennende lys.
De blussende kinnenes måned
da brystene er tunge
og brune av sol. Modningens tid.
Keiserens måned. Ikke vent.
Elsk
i august. September
kommer snart med sine rynker
og sin tørre munn.
Se – svalene skyter med piler.
Huj-huj, hør latteren. Plutselig
er det din tur.

(*Nattåpent*, 1985)

GUNNAR BROX HAUGEN



MITT ROLF JACOBSEN-DIKT

Denne gang har redaksjonen utfordret Øyvind Rimbereid til å velge seg et dikt av Rolf Jacobsen og begrunne dette valget. Rimbereid er festivalpoet under neste års Nordisk samtids poesifestival | Rolf Jacobsen-dagene. Se nærmere omtale av både Rimbereid og festivalen på side 19. Flere diktvalg kan leses på venneforeningens nettsider: www.rolf-jacobsen.no

Øyvind Rimbereid velger dikt

Fordi diktet er det første diktet jeg leste av Rolf Jacobsen. Fordi det er urbant. Fordi det likner rocke-lyrikken, som jo også jager byens sjel på tvers av byens midte. Fordi det lodder dypere. Fordi det favner breiere. Fordi det vet godt om det fjerne. Fordi det mumler om det hemmelige. Fordi det snakker om det åpenbare. Fordi det glir ned i understrømmene. Fordi det driver på overflaten. Fordi det hvisker om skiten. Fordi det synger om det skjønn. Fordi det påminner oss om det gamle. Fordi det lever i det siste. Fordi det er alvorlig. Fordi det er lett. Fordi det står aleine. Fordi det bor blant mange. Fordi det husker. Fordi det glemmer. Fordi det er det første diktet jeg leste av Jacobsen, kjennes det ut som.



Byens metafysikk

Under rennestensristene,
under de skimlete murkjellere,
under lindealléenes fuktige røtter
og parkplenene:

Telefonkablenes nervefibre.
Gassledningenes hule blodårer.
Kloakker.

Fra østens skyhøie menneskealper,
fra vestens villafasader bak spirea
– de samme usynlige lenker av jern og kobber
binder oss sammen.

Ingen kan høre telefonkablenes knitrende liv.
Ingen kan høre gassledningenes syke hoste i
avgrunnen.

Ingen kan høre kloakkene tordne med slam og
stank hundrede mil i mørke.

Byens jernkledde innvolder
arbeider.

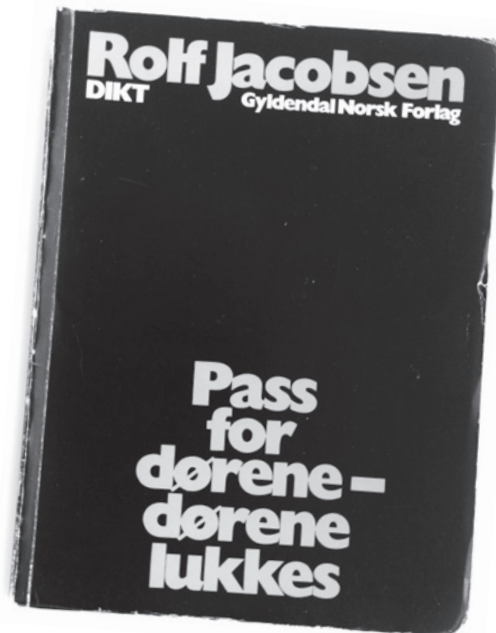
Men oppe i dagen danser jo du med flammende
fotsåler over asfalten, og du har silke mot navlens
hvite øie og ny kåpe i solskinnet.

Og oppe i lyset etsteds står jo jeg og ser hvordan
cigarettenes blå sjel flagrer som en kysk engel
gjennom kastanjeløvet mot det evige liv.

Pass for dørene – dørene lukkes 40 år etter

«Norges første modernistiske lyriker har avsluttet ny bok i Gausdal», kunne man lese i avisen Dagningen i august 1972. Dagningens utsendte hadde funnet lyrikeren og kona hans på småbruket Haug i Vestre Gausdal, der hadde ekteparet bodd hele juli mens en ny diktsamling ble finpusset og gjort klar for forsendelse til forlaget. «Det er blitt bearbeidelser i siste fase. Uvesentlige og uholdbare ting er luket bort», fortalte Rolf Jacobsen om arbeidet og opplyste at tittelen hadde dukket opp på bussen på vei til Haug. Han hadde stor glede av å kjøre tog og buss, ble «inspirert av disse kommunikasjonsmidler». Dagningen kunne også melde at Jacobsen hadde vært innom poståpneriet i Vestre Gausdal med en stor konvolutt adressert til Gyldendal Norsk Forlag, Oslo. Konvolutten inneholdt manuskriptet til hans nye diktsamling *Pass for dørene – dørene lukkes*. «Det er all grunn til å regne med at denne samlingen vil bli møtt med stor interesse til høsten. Rolf Jacobsen er nemlig et stort navn innen norsk lyrikk», la journalisten til. Og journalisten i Dagningen fikk rett.

Anmelderne var i det store og hele begeistret, slik de hadde fått for vane å være når Jacobsen kom med en ny diktsamling. Utgivelsen ble omtalt som «en begivenhet ikke bare i norsk og nordisk, men i europeisk litteratur». På dette tidspunktet var Jacobsen eneste norske lyriker som var gjendiktet til så mange som åtte europeiske språk. Med denne



diktsamlingen ble han nominert til Nordisk Råds litteraturpris, ikke bare én, men to ganger – i 1973 og 1974.

Det er nå gått 40 år siden Rolf Jacobsen høsten 1972 utga *Pass for dørene – dørene lukkes*. 34 dikt innbundet med tidstypisk omslag: svart forside med forfatternavn og tittel skrevet med rosa bokstaver. Hvordan oppleves denne boken og diktene i dag?

To av de som anmeldte boken den gang, var Thor Sørheim og Arvid Torgeir Lie. Sistnevnte var selv lyriker med fire utgivelser bak seg, Sørheim utga sin første diktsamling to år senere, i 1974. Disse to ble invitert til et gjensyn med både *Pass for dørene – dørene lukkes* og anmeldelsene de skrev for 40 år siden, noe som har resultert i nyskrevne tekster. Mens Sørheim går i dialog med sin egen 40 år gamle bokanmeldelse, viser Lies refleksjoner at *Pass for dørene – dørene lukkes* også i dag fremstår som en høyst aktuell diktsamling.



Noen tror på håpet

Da Rolf Jacobsen debuterte for snart 40 år siden, var han en sensasjon. Han brakte vår teknifiserte hverdag inn i lyrikken og ble forløperen til modernismen i Norge. Men Jacobsen har aldri grunnlagt noen retning i litteraturen. Han har utviklet seg fra bok til bok med en personlig stil som ingen har klart å etterligne. Dette skyldes hans fabelaktige evne til å skape originale bilder og hans nære forhold til livet rundt seg, fra sneglen i gresset og til den fjerneste stjernetåke.

Den siste boka vitner igjen om fornyelse, som vi så antydning til i *Headlines*. Han benytter seg mer og mer av småord og hverdagslige uttrykk. F.eks. «Voff-voff», «oj-øj», «bært-bært», «pst». Dette skaper en uhytellig tone, og jeg tror det er en livsoppgave for Jacobsen å få brukt disse ordene som så lenge har vært oversett.

Rolf Jacobsen tilhører sin samtid. Vi kan ikke «klippe oss ut av tiden som et utklipp av en avis og ligge og gulne i en skuff. Han var rar.» Noen samfunnsanalyse gir han ikke, men med tittelen og de svarte permene, oppfatter jeg boka som en reise gjennom vår dystre og truende verden. Og når det gjelder motiver, uvante perspektiver, nye kombinasjoner og overraskende innfall, kort og godt det som skal til for å skrive gode dikt, er Jacobsen suveren. Vi lever i en oppjaget tid:

Heihei vent nå roper vinden,
det kommer et lavtrykk til
og jeg skal velte en lysmast
i Valsøyfjord.

Vi lever videre i en likegyldig tid:

Mirakler som hender omigjen
er ikke lenger mirakler
blir snart likegyldigheter
som ansikter i en buss

Men det er også lyspunkter. Livet består av lys og mørke, sol og skygge, og «noen tror på håpet / stikk imot all forstand, / livet i dødens rom, dets / trotsige stjerne.» Men det største underet er hjertet:

Alltid er det på fart og går,
humper avsted og går,
sårpent, låghalt og trøtt
som om det skimter et hus
et lys en venn
som jeg ikke vet om.

Rolf Jacobsen har med denne innholdsrike samlingen igjen vist at han er et diktergeni, og at kilden til hans diktning er kjærligheten til alt som er skapt. I «Briefing» taler han de små og forfulgte sak, og de siste linjene er tankevekkende for både troende og ikke-troende:

Slipp ikke taket. Husk på
at jorden snurrer
rundt og rundt
og rundt og rundt
og at alt som er
kommer igjen
– også jeg. Sa Gud.



Det svarte albumet

Så er det altså 40 år siden jeg skrev en anmeldelse av Rolf Jacobsens diktsamling *Pass for dørene – dørene lukkes*. Anmeldelsen er skrevet med ærefrykt, og jeg må vel ha følt det nesten uanstendig at jeg som ung 23-årig litteraturstudent skulle bedømme den store mesteren. Min unnskyldning får være at jeg allerede da var godt kjent med Rolf Jacobsens poetiske univers.

Det kommer også fram i innledningen i min anmeldelse. Litt overraskende er det at jeg skriver «Men Rolf Jacobsen har aldri grunnlagt noen retning i litteraturen». Var det ikke han vi prøvde å ligne på vi som debuterte på 1970-tallet? Jo, men vi fikk det ikke til. Rolf Jacobsen var alltid et stykke foran. Det jeg prøvde å si innledningsvis, var nok, når jeg tenker tilbake, at Rolf Jacobsen var vanskelig å plassere i en tradisjon. De andre modernistiske forbildene fra den tida, Ezra Pound, T.S. Eliot, de svenske «fyrptialisterna» med Karl Vennberg og Erik Lindegren i front, og vår egen Paal Brekke hadde en klarere poetikk. De var lettere å systematisere og plassere inn i et teoretisk system. Rolf Jacobsen smatt alltid unna.

Det beste eksemplet på dette er diktet som åpner samlingen, «Grønn mann». Selv i dag kan jeg huske det ekstra hjerteslaget jeg følte da jeg leste det for første gang. Den grønne mannen i trafikklyset blir en metafor for tidsånden. Det er et frekt dikt, og Jacobsen lykkes fordi han med et ord som «astronomisk», plasserer mannen i trafikklyset rett inn i vår globale og truende virkelighet.

For en åpning, og jeg forstår ikke hvorfor jeg ikke nevner dette i anmeldelsen. Men

jeg har vært mer opptatt av å kommentere Rolf Jacobsens bruk av lydmalende småord, som jeg mener er noe nytt. Jeg hevder at vi så antydninger i den forrige samlingen, *Headlines*, og det må ha vært det vakre diktet «Hyss – –» jeg har hatt i tankene. Jeg finner det interessant at mannen med de lange, grasiøse linjene i «Tømmer», «Stavkirker», «Brev til lyset» og «Aviatika», hvor det riktignok finnes et «neiånei», plutselig får behov for å si «voff-voff» og «bært bært». Når jeg skriver at det kan være en livsoppgave for Rolf Jacobsen å bruke disse ubetydelige og, i poetisk forstand, oversette ordene, er det fordi han gjennom hele sitt forfatterskap har plukket opp dagligdagse ord og hendelser, som den grønne mannen i trafikklyset, og gitt dem meningsbærende tyngde. Dette fører også til at Rolf Jacobsens dikt får en mer muntlig tone, noe som varer forfatterskapet ut.

Men først og fremst tenker jeg i dag på *Pass for dørene – dørene lukkes* som det svarte albumet. Samfunnskritikk var ikke noe nytt i Rolf Jacobsens dikt, men fra denne samlingen blir advarslene sterkere og pessimismen større. De 40 sekundene, i astronomisk tid, som menneskeheten har til å løse klimautfordringene, er ikke blitt flere i løpet av de siste 40 årene, og det er ingen grunn til å puste lettet ut. Rolf Jacobsen lå alltid et poethode foran, og når jeg leser samlingen om igjen i dag, er den like aktuell. I mitt eksemplar har jeg skrevet med blyant under diktet «Røk stjerner»: «Viktig i Rolf Jacobsens diktning. Stjernene symbol på det gode.» Jeg forstår ikke hvorfor jeg ikke siterte det i sin helhet for 40 år siden, men jeg gjør det nå:

Røk stjerner

Høst og en hånd i min. Natt
og et spor av røk. Ser du
hvor høyt Karlsvognen står. Kan stjerner
brenne.

Ja stjerner kan brenne.
Det driver deroppe av røk
et slør av høst
fra usynlige bål.
Tror du
de brenner stjerner.
De brenner stjerner
som ikke er blitt
stjerner
sånn de var tenkt.



THOR SØRHEIM (f. 1949) debuterte med *Bror. Søster* i 1974. I tillegg til en rekke diktsamlinger har han utgitt barnebøker og en roman. 1982–85 var han aktiv i den tverrpoetiske aksjonsgruppa Stuntpoetene. Hans siste utgivelse er diktsamlingen *Døden på andre planeter* (2010).

ARVID TORGEIR LIE
VINDUET 1/1973

Rolf Jacobsen

Og det gjelder å få med seg alt
som tyven sier
når huset tilfeldigvis står tomt
og det bare er en eldgammel sol
og en blindfødt måne som holder vakt.

(«Angelus»)

Tre år etter *Headlines* har Rolf Jacobsen ny bok, og han held fram der han sist slapp. Også nå er det dikt med full mening og i full drift! (Skulle det hende at han ikkje lykkast fullt ut med eit dikt, er det bare ein tilfeldighet, og ikkje noko anna.)

Men Jacobsen er blitt mørkare i skrifa med åra, meir prega av kultur- og samfunnskritikk, og av mismot. Det kan ofte sjå ut som om han ikkje har stor tru att på denne verden, den der gamle mannen, som han seier. Den moderne økonomi- og industristat er sjølvdestruktiv og øver samtidig ein destruktiv virkning på samfunnet i den fattige del av verden (økon. utnyttning og krig). Boka *Pass for dørene – dørene lukkes* inneheld også andre slags dikt, eg hadde nær sagt vær- og vind-dikt kjent frå hans tidlegare lyrikk. Dessutan fins det refleksjonar over alderdommen.

I diktet «Knust ansikt» som er det siste i boka *Stillheten etterpå* (1965) fann Jacobsen fram til ein ny tone i dikta, ein tone som har overtatt i dei to siste bøkene (utan at den gamle derfor er blitt borte). I årets bok kan ein finne dei to tonane bokstaveleg talt side om side på sidene 10 og 11 («Vent på meg» og «Kniver kniver»). Språket i denne nye dikttype står for



meg som eit slags teknisk papegøyespråk, eit hermespråk, mekanisk og tannhjulaktig, opprekning og gjentakning, eit språk for dei ubarmhjertige fakta. Nå blir sjølve det formelle ein tolkar av våre omgivelser (framandgjorte og umenneskeleggjorte). Ein kan innvende at Jacobsen har skildra vårt teknifiserte samfunn framifrå før, på sin gamle måte. Forskjellen er at han dengong likevel kunne stå utanfor, på landskapets og blomstenes grunn då han skreiv sine dikt (... «Seks gravemaskiner kom og spiste av skogene mine»). Nå må/vil han stå innanfor på dette samfunnets egne grunn, og då ville han ha eit nytt språk, ein ny tone å skrive i. For kva skal ein forresten ty til overfor alle ulykkesofra i trafikken? – Kva skal ein ty til inne i storbyrøyken, eller når ein skakar inne i ei høghusblokk? Då spiser de ikke lenger bare av skogene.

Og Rolf Jacobsen har hatt ein serleg føresetnad for å forme dette nye diktspråket med sin alltid vakne sans for det fysiske miljø kring oss, og eg trur det kjennest som ein tilfredsstillelse for han å skrive desse nye dikta. (Hans relativt store produksjon dei siste åra kan og tyde på det.) Det fins sjølv sagt mange relevante former i poesien, Rolf Jacobsens er ei av dei.



FOTO: LARS LIE

ARVID TORGEIR LIE (f. 1938) debuterte i 1967 med *Under fuglens vengjekross*. Han har utgitt i alt elleve diktsamlinger, men også noveller og gjendiktninger. Hans siste utgivelse er diktsamlingen *Mot det ærlege lyset: ordspelarens skygge* (2011). I 2007 mottok han Doblougprisen for forfatterskapet sitt.

PASS FOR DØRENE – DØRENE LUKKES 40 ÅR ETTER

ARVID TORGEIR LIE | 2012

Pass for dørene – dørene lukkes heiter altså samlinga frå 1972, – eit velkjent uttrykk for oss som tok T-banen gjennom Oslo på 1970-talet. Men spelar ikkje tittelen også på skjulte og anonyme samfunnskrefter som vi er offer for?

Bortsett frå nokre naturdikt og eit kosmisk dikt, «Røk stjerner», rettar Rolf Jacobsen med denne samlinga, – som så ofte før og seinare, dvs. etter 1972, oppmerksamheten mot utviklinga i samfunnet. Og han likar ikkje det han ser. Eit av naturdiktka, «Ferskvann», sluttar slik: «– – ummmm. Nei dette var for søtt.» Kan han ha kjent eit ubehag innfor naturdiktet når han ser det som skjer i samfunnet rundt han?

Og dette er ikkje bare ein enkel og ukomplisert konservatisme, men har rot i faktiske realitetar som einkvar med eit åpent sinn kan observere. Eller for å sitere frå essayet «Om det moralske vonde», frå boka *Maska bak andletet* av Jon Hellesnes, der han tillegg den tyske filosofen Max Scheler følgande uttale: «Di større makt det moralsk vonde får over tilværet, di sikrare blir menneska på at det ikkje eksisterar.»

I «Vent på meg», det tredje diktet i samlinga frå 1972, heiter det: «Vent vent. Det er noe vi har glemt.» Og til slutt: «Vent på oss sier ordene. Ikke så fort. Dette / skal bli et dikt.» Og i diktet «Gerilja» fører orda ein geriljakrig mot «bildenes armeer / og tallenes infanteri». Orda er gjort til «– flyktninger / nedslåtte, frysende / sitter de og venter». Og kanskje slepp dei til for å utøve sin verksamhet? Og i diktet «Kniver kniver», tek Jacobsen eit oppgjær med ekspertveldet på denne måten: «for de skal se alt på innsiden / hva det er gjort av», og held fram lenger fram i diktet:

Eit 40-årsjubileum

«men noe er gått galt for dem / de får det ikke sammen igjen vil ikke gro».

Bilde og tall var for Rolf Jacobsen sjølve symbola på ein rasjonalistisk og vitenskapleg, men utilstrekkeleg tenkemåte, – ein arv frå opplysningstida. For at det ikkje skal oppstå nokon misforståelse, så meiner eg at denne arven held eit godt stykke på veg, men ikkje heilt fram.

Eller som den franske poeten René Char seier: «[...] vi är 'totaliserade', för att återvända till orden med den omfattande steglängden», og han held fram: «Att leva har mer med det motspänstige hjärtat att göra, än med förstandens doktriner, som är övergående.» (*Lyrikvännen*, 1988)

Eller som det står i ein artikkel om Char (omsett frå *World Literature Today*, 1977) i *René Char – blyxtens poet*, eit hefte utgitt av forlaget Ordström/Hjärnstorm: «(orden) är laddade av känslan av ett djupare drama och sträcker sig ut som livlinor till den moderna människan som, förhårad av de vetenskapliga och tekniska sirenernas sång, går 'med en sömngångares steg – mot dödliga minor' (*Feuillets d'hypnos*)».

Dette er synspunkt eg er viss på at Rolf Jacobsen ville vore samd i. Både satsa på poesien. I tillegg stødde Jacobsen seg til kristendomen, i si katolske form. Char som let seg inspirere av den greske førsokratiske filosofien, serleg av Heraklit, tilhørde knapt nokon religion.

I boka *Den liberale utopi* advarar ungararen Karl Polanyi mot å gjera fiktive storleikar som arbeid, natur og pengar til vare, – men kva med ordet, som i dag meir og meir blir ei vare som skal selgast på ein marknad? Men lite

kunne Rolf Jacobsen vite i 1972, at det (dvs. ordet) skulle bli den store fienden.

Ordet som i dag blir gjort til reidskap i hendene på synleggjerings- og usynleggjerings-spelet til dei som sit med makta (den politiske, og den økonomiske), som har lært seg til å handtere media. Og som forfører sitt publikum, – der alt samfunnsansvar og all etikk er blitt borte. Men den pålitelege informasjonen er heilt avgjerande om vårt demokrati skal fungere, like avgjerande som det ein kan kalle nødvendighets-«artiklane» i vårt samfunn: hus og heim, vatten og straum, og helse.

Og kvar er menneskerettighetsforkjemparane når hushaldningar blir kasta på gata i Spania? Eller når prisane blir så høge i storbyane her i landet at unge menneske ikkje har råd til å skaffe seg ein stad å bu? Desse menneska som så ofte dukkar opp i media, men i desse spørsmåla er det merkeleg stille frå den kanten. For det å ha ein stad å bu er vel òg ein menneskerett, eller kva?

Men dette samspelet mellom media og politikarar og andre maktpersonar, er i og for seg ikkje overraskande, for å lage eit innslag må ein ta omsyn til minst tre ting: For det første må ein få til noko på kort tid, for det andre må ein vera tru mot sine vestlege verdiar (les: USA-vennlege), – og ikkje minst skal innslaget vera salgbart! Og difor er ein åpen for dei same, populære politikarar og næringslivsleidarar som beherskar «spelet». (Ein viss ærlegheit om desse spørsmåla frå medias side, kunne vera på sin plass ettersom så mange får sin informasjon om vår omverd herifrå.)

Men som sagt kunne ikkje Rolf Jacobsen den gongen vite serleg mykje om ord-spelaranes makt eller maktas ord-maskerade. Det vil seie orda som er framande for lyset, eller den sanne opplysninga, og eitt med glansen eller det overflatiske, formidla av til dømes Dagsrevyen. Altså det motsette av Bibelens ord, som syner ein heilag respekt nettopp for ordet (jf. åpninga av Evangeliet etter Johannes).

«De som skulle vite noe murer seg inne i sine systemer», som det heiter i det kjende diktet: «Til Jorden (med vennlig hilsen)», frå *Pusteøvelse* (1975).

I festskriftet til nyleg avdøde pater Arnfinn Haram (gjort då han fylle 60 år) kan vi lese om ein spennande dialog mellom Joseph Ratzinger (nåverande pave Benedikt XVI) og Jürgen Habermas, der Ratzinger kjem med følgande utsegn, i Olav Hovdeliens samanfating: «[...] vitenskapen og fornuften har vist seg utilstrekkelig som etisk grunnlag for samfunnet», og vidare: «Bare ved at kristendommen igjen får lov til å prege kulturen, kan den vestlige kulturen reddes.»

Med si katolske tru, og med det ein sosial-etikk, leverar Rolf Jacobsen ein krass samfunnskritikk med si bok frå 1972 (ein samanheng som er blitt underkommunisert i omtalen av hans bøker).

Vi står med andre ord langt frå den lågkyrkjelege/evangelikalske kristendomens tanke om at vi bare er pilgrimar som er på gjesting i denne verda, – og difor ikkje bør engasjere oss i det som skjer her.



STEINAR LABERG

For mange ble «Landskap med gravemaskiner» det første møtet med Rolf Jacobsens diktning. Hvilke Jacobsen-dikt finner vi i dagens skolebøker? Og nærmest som en konsekvens av dette ene spørsmålet følger det andre: Hvordan omtales Rolf Jacobsen? Hva er det lærebøkene sier om ham – og om poesien hans – for at unge mennesker skal få øynene opp for forfatterskapet? La oss se nærmere på ungdomsskolens norskbøker – og på noen av dem som brukes i videregående skole.

Ungdomsskolens fem norskverk. Ti dikt av Jacobsen

Det er fem ulike læreverk i norsk for ungdomsskolen: *Kontekst* fra Gyldendal, *Fra saga til CD* fra Fagbokforlaget, *Neon* fra Samlaget og *På norsk* og *NB!* som begge kommer fra Cappelen Damm. Vi finner Jacobsen-dikt i dem alle, men «Landskap med gravemaskiner» (1954) dukker kun opp i *Kontekst*. Diktene vi forøvrig finner, er «Fanfare» (1933), «Lyktestolpen» (1954), «Antenner» (1956), «Blinde menn» (1965), «Hyss – –» (1969), «Asfalt» (1975), «Snu dere bort. Tenk på noe annet» (1979), «– Mere fjell» (1979) og «Aldri før – –» (1985), ti ulike dikt fra Jacobsens forfatterskap på drøyt fire hundre dikt.

Nå kan det tilføyes at det er *Kontekst* og *Fra saga til CD* som dominerer markedet. *Kontekst* gjengir fire dikt – hovedsakelig

Rolf Jacobsen på skolsk. Sjekk av lærebøker i norsk

fra femtitallet, og *Fra saga til CD* har kun ett Jacobsen-dikt, «Blinde menn». I den grad elevene i dagens ungdomsskole møter Jacobsens poesi, er det derfor sannsynlig at de fleste enten møter «Landskap med gravemaskiner», «Lyktestolpen», «Antenner» eller «Asfalt» – alle i *Kontekst* – eller de kan komme til å lese «Blinde menn» i *Fra saga til CD*. Tekstutvalget vi nå taler om, kommer fra fire av Jacobsens tolv samlinger. Dermed er det kanskje ikke så særlig stort? Og hva slags dikt er det vi snakker om? Er de blant kronjuvelene i hans samlede verker?

Jacobsens forfatterskap omtales i begge de to markedsledende norskverkene for ungdomsskolen og dessuten i *På norsk* – dvs. i litteraturhistoriebindet som heter *På norsk før*. La oss først se på omtalen i sistnevnte – som er svært kortfattet:

Rolf Jacobsen (1907–1994) gav ut den første diktsamlingen sin i 1933. Han skriver om byen på en ny måte. Mange av diktene hans er en hyllest til den moderne industrien:

Etter kolonet gjengis diktet «Fanfare» fra *Jord og jern*. Dette omtales også kort, og først og fremst er det *de formelle trekkene* som får oppmerksomhet: fraværet av fast rim og rytme. For eleven som nettopp har lest at Jacobsen skriver om byen «på en ny måte» og hyller den moderne industrien, må det være underlig – eller også uforståelig – å møte nettopp «Fanfare» lenger ned på baksiden. Diktet handler nemlig om *krigen* – den krigen som er tuftet på moderne industri. Den fanfare

det er tale om, er «lufthamrenes trommeild» når stålplater nagles sammen, og lyden fra maskingevær når de sprøyter «sitt stål mot fiendens hjerte!». Å lese denne teksten som en hyllest til den moderne industrien, er ikke bare vanskelig – det er komplett umulig. Dermed har vi en første illustrasjon på et ganske vanlig fenomen i moderne lærebøker: Det er ofte svak sammenheng i lærestoffet fordi det har gått for kjapt i svingene under produksjonen av bøkene. «Jeg forstår ikke hva det står i boka», sier eleven – med rette.

Men er det *korrekt* det knappe som sies om dikteren og forfatterskapet? Alle realopplysninger er OK – og det skulle da også bare mangle. Karakteriserer man ellers Jacobsen særlig treffende ved å påpeke at han skriver om byen «på en ny måte»? Det kan diskuteres. Like riktig er det å hevde at han skriver om byens motsetning – naturen – «på en ny måte». Jacobsen skriver i det hele tatt «på en ny måte» uansett hvilke motiver han befatter seg med. Han «skaper et språk i språket» – som man gjerne hevder at de store forfatterne evner. Jacobsen skriver altså om byen «på en ny måte». Men hva dette «på en ny måte» skulle være, det må leseren gjette seg fram til. For erfarne lesere kan kanskje uttrykket «på en ny måte» gi en viss mening. For dagens elever blir det en floskel. Er det ellers korrekt at «mange av diktene [...] er en hyllest til den moderne industrien» – som det også påstås? Nei, det kan vi ikke si. De handler om den moderne industrien og tematiserer den. De fleste av disse diktene uttrykker en

form for undring og – etterhvert – bekymring og avsky for industriens og krigsmaktens frambringelser. Hva er det så eleven sitter igjen med etter å ha lest i litteraturhistorien *På norsk før*? Forbausende lite, kan vi si, ikke bare fordi det er så knapt og kortfattet, men også fordi det lille som står der, er av tvilsom faglig kvalitet. Eller verre: Det er direkte galt, det som påstås. Jacobsen hyller ikke den moderne industrien. Riktig er det imidlertid at Jacobsen dropper enderim. Debutsamlingen kom i 1933 – også riktig. Realopplysningene holder vann. Forståelsen av «Fanfare» og forfatterskapet er under pari.

Hva så med de to markedsledende lærebøkene for ungdomsskolen – *Kontekst* og *Fra saga til CD*? Presenteres Jacobsen mer tillitvekkende der? *Fra saga til CD* gjengir som nevnt ett enkelt dikt, «Blinde menn». Det opptrer i selskap med Inger Hagerups «Tomaten og løken» og Karin Sveens «Løyndom» – alle deler av et kapittel om poesi, «På versefötter». I margin står en presentasjon av Jacobsen:

Rolf Jacobsen (1907–94) er en av de mest kjente norske lyrikerne. Diktene hans er oversatt til mange språk. Rolf Jacobsen var opptatt av motsetningen mellom natur og teknikk; særlig den senere diktningen hans skildrer teknologisk utvikling som en trussel mot naturen. Rolf Jacobsen debuterte i 1933 med diktsamlingen *Jord og jern*.

Igen er det en ganske knapp og kompakt presentasjon av en forfatter, beregnet på lesere i niende klasse – dvs. femtenåringer. Omtalen inneholder ingen åpenbare feil, og den bør kunne oppfattes og forstås av de fleste elever. «Rolf Jacobsen er en av de mest kjente norske lyrikerne», får vi høre. I så henseende er det jo underlig at bare ett eneste kort dikt er tatt med i *Fra saga til CD*. Hvorfor nettopp diktet «Blinde menn» er valgt ut, er det ikke lett å bli klok på. Det eksemplifiserer for eksempel ikke den «motsetningen mellom natur og teknikk», som Jacobsen var opptatt av, ifølge forfatteromtalen. Den medfølgende arbeidsoppgaven lyder da også bare: «Finn eksempler på besjeling i de to diktene *Tomaten og løken* og *Blinde menn*.» Slik er

det ofte i norskbøkene for ungdomsskolen: I kapitlene om lyrikk må elevene peke på hvor de finner bokstavrim, besjeling, budskap og bunden form. Hvor er det kontraster? Hva er en metafor? Det er et fagspråk, forstås vi, som det må være nyttig å kunne i skolen. Det er forøvrig påfallende hvor lite det samme fagspråket brukes av lærebokredaktørene når de selv en sjelden gang skal omtale et dikt. Språket om (det poetiske) språket hører hjemme i arbeidsoppgavene – ikke ellers i lærebøkene. Kapitlet der vi finner «Blinde menn», heter som nevnt «På versefötter» – altså en lite velvalgt tittel. Jacobsens poesi er ikke metrisk – med få unntak. Den har ikke faste rytmiske mønstre bestående av trykktunge og trykklette stavelser. Dette gjør de et nummer av i det forrige læreverket vi kikket på, *På norsk før*. I *Fra saga til CD* styrer redaktørene elevene til å samle på besjeling i «Blinde menn». Slik skal elevene få syn for poesi.

Gyldendals *Kontekst* gjengir som sagt hele fire Jacobsen-dikt. I bindet *Tekster 1* finner vi «Antenner» og «Asfalt», fra henholdsvis 1956 og 1975. I «basisboken» dukker «Landskap med gravemaskiner» opp – og «Lyktestolpen» – begge fra 1954. De to sistnevnte diktene etterfølges av tradisjonelle arbeidsoppgaver av den sorten vi allerede har omtalt: «Finn eksempler på metaforer og besjeling i tekstutdraget nedenfor.» (Nå er det ikke noe *utdrag*, det er *hele* diktet som gjengis.) Arbeidsoppgaven fokuserer igjen på de *formelle* sidene ved diktet. Elevene stimuleres ikke til å bli innholdslesere, de styres ikke i retning av en tematisk forståelse, men skal bare lære å bruke visse fagbegreper. «Lyktestolpen» taler om de store tingene i tilværelsen: om lys og mørke, om det å være «isnende alene i natten». Også denne læreboken spør etter besjeling. Kan poesien formidles mer sjelløst? Når det dukker opp dikt i skolens lærebøker, da er det fordi en redaktørgruppe vil snakke om «virkemidler», som det heter på «skolsk». «Virkemidler», det er gjentakelse, kontrast, besjeling, linjdeling, rim og rytme. Og symboler. Og metaforer, det siste må vi ikke glemme! Metaforer! Denne ihuga hangen til å bruke slike fagtermer

kalte den franske filosofen og litteraten Roland Barthes for «la rage taxonomique» – «grupperingsgalskapen» kan vi si på norsk. Noe bedre blir det i oppgavene som er gitt til diktene «Antenner» og «Asfalt». Da spør man – men nå helt uten å bruke et eneste fagbegrep fra katalogen over «virkemidler» – «hvordan beskrives asfalten i teksten?» «Hva tror du forfatteren mener med «Antennenes tråklesting»?» Om ikke annet er det oppgaver som forsøksvis prøver å legge til rette for en dypere lesning – eller en ettertenksom lesning. Det er bra. Slik *kan* inntreffe i dagens lærebøker i norsk.

Selve forfatterskapet omtaler *Kontekst* som følger:

Som tittelen på hans debutsamling *Jord og jern* (1933) forteller, er natur og framskritt tema i diktningen til Rolf Jacobsen. Han skriver om hvordan teknologien både kan være framskritt og en trussel for mennesker, og hvordan mennesker stadig fjerner seg fra naturen. Jacobsen regnes som en av de første modernistiske dikterne i Norge. Han bruker ikke faste oppsett eller rim i diktene sine. Han bruker mye symboler og besjeling. Busser, gatelys og lysreklamer gis stemmer og andre menneskelige trekk i diktene.

Femtenåringer kan nok med en porsjon velvilje forstå denne teksten – sånn nogenlunde. Den er ikke fullt så informasjonstett som de øvrige presentasjonene vi har omtalt, men den er ganske abstrakt. Hva betyr det egentlig at noe er «tema i diktningen»? Er det synonymt med at Jacobsen skriver om natur og framskritt? (Og hvorfor skulle «jern» peke i retning av «framskritt» – slik det hevdes så uanstrengt?) Hva betyr det at en dikter er «modernistisk»? Betyr det bare at han har droppet «faste oppsett og rim» og hyppig bruker besjeling? Diktene man finner i montasjen med forfatteromtalen, er som nevnt «Antenner» og «Asfalt». Igen er det vanskelig å se at de tjener som illustrasjon til noen av påstandene i forfatteromtalen – hvis vi nå ser bort fra *det formelle*. For jo – vi ser også denne gang at Jacobsens dikt mangler «faste oppsett og rim». I omtalen av forfatterskapet nevnes busser, gatelys eller lysreklamer.

Verken «Antenner» eller «Asfalt» handler om dette. Hvorfor kunne da ikke redaktørene heller nevne antenner eller asfalt – hvis det nå var *sammenheng* de var ute etter – i lærebokteksten?

En lærebok behøver ikke – eller skal ikke – skrives slik femtenåringer snakker, men ofte er det et avbleket og litt for slapt akademikerspråk som anvendes. Så også her – i *Kontrast*. Forfatteromtalen preges av å være kjapt formulerte. Det kan virke som om redaktørene har «fått tingene unna». Deadline har resultert i dødt språk – og ganske død formidling. Hvilken femtenåring får leselyst av å få vite at Jacobsen «regnes som en av de første modernistiske dikterne i Norge»? Hu-hei, svinger det? Nei – det skrives i passiv. Det støver.

Tre norskverk for videregående skole. Åtte Jacobsen-dikt

Det studiespesialiserende programmet i dagens videregående skole er det som mest ligner det tidligere gymnaset. Tre verk dominerer lærebokmarkedet i norsk i det treårige skoleløpet: *Panorama* fra Gyldendal, *Tema* fra Samlaget og *Grip teksten* fra Aschehoug. Til sammen er det gjengitt åtte Jacobsen-dikt i disse læreverkene.

Først *Panorama* – der finner man i alt fire dikt: «Nå» (1979) og «Rulle rundt – (og rundt)» (1975) står i første bind av verket. I tredje bind står «Byens metafysikk» (1933) og «Stillheten etterpå» (1965). I en margtekst i første bind introduseres forfatteren:

Rolf Jacobsen (1907–1994) var blant de første modernistene i norsk lyrikk. Han fornyer poesien, ved å skrive om hverdagslige ting som ikke før ble sett på som poetiske.

Han debuterte i 1933, med diktsamlingen *Jord og jern*. Både her og i senere dikt beskriver han kontrasten mellom naturen og den moderne teknologien.

I mange av diktene sine advarer han mot miljødeleggelser, eller han skriver om menneskers hektiske hverdag og det som skurrer i den moderne livsstilen, for eksempel i diktet «Rulle rundt – (og rundt)».

Bortsett fra en litt aparte og forstyrrende tegnsetting er denne teksten forståelig for sekstenåringer. Dessuten viser omtalen til ett av de gjengitte diktene – et smart knep ingen av norskverkene for ungdomsskolen anvender. *Panorama* har også en egen nettressurs der «Rulle rundt – (og rundt)» er analysert. Det er en nokså forunderlig analyse – spesielt avslutningen på den, men det må vi la ligge.

Vi får altså høre at Jacobsen er en modernist – endog «blant de første modernistene i norsk lyrikk». Hva er en modernist? Slår man opp i stikkordregisteret i første bind av *Panorama*, finner man ingenting. I kapitlet «Lyrisk diktning» brukes ikke fagbegrepet «modernist» eller «modernistisk» selv når 1900-tallets poesi omtales. Først i tredje bind av læreverket – dvs. etter to års ventetid – får man forklaringen som er utbygd og derfor legger til rette for forståelse. I det samme bind 3 finner man også nye omtaler av Jacobsen, men som i beskleden grad utvider lærestoffet fra bind 1. Tvert om preges forfatteromtalen i bind 3 av gjentakelser. På ny heter det for eksempel at Jacobsen «blir sett på som en av de første modernistene i Norge». «Han er oversatt til flere språk», får vi høre – her som i ungdomsskolens *Fra saga til CD*. Utsagnet gjelder mange norske forfattere enten de er døgnfluer eller har noe mer å fare med. De blir oversatt – til flere språk. Ja-ja.

Forfatterskapsomtalen er ganske A4 i *Panorama*. Det er i alt overveiende grad én tematikk som trekkes fram – forholdet mellom natur og teknologi. Langt på vei er det en blå kopi av ungdomsskolebøkernes lettvinde og for abstrakte formidling. Kortfattede klisjeer bringes til torgs også her, og framstillingen blir generelt svært reduksjonistisk. Skjerper det leselysten? Det kan det knapt gjøre. Egil Børre Johnsen, en nestor i norsk lærebokforskning, er inne på noe av det samme i en fersk artikkel om lærebøker i norsk historie, «Langsomt ble teksten vår fiende» (*Prosa* 3/2012). «Idealet om å skrive kort, enkelt og nøytralt forleder forfattere og forlag til å utporsjonere og komprimere slik at helhet og sammenheng svikter», hevder han. Det er dette fenomenet vi har sett i full blomst i ungdomsskolens norskebøker, men også i ganske stor grad i

Panorama. Disse lærebøkene virker så tørre. Man tar seg i å glemme straks – på vei inn i «en gjennomarbeidet normalprosa som hverken kan støte eller begeistre». De siste ordene er igjen Johnsens. Han kaller det «ingen-språket».

Så endelig over til Samlagets *Tema* – en lærebok som skiller seg positivt ut. En viktig forskjell på *Tema* og de øvrige lærebøkene vi har sett på, består i at *Tema* bruker plass på å *forklare*. Den nøyer seg ikke med kun å påstå noe – og den gjengir generelt ikke litteraturhistoriske plattfeter. I *Tema* kan vi riktignok bare lese to Jacobsen-dikt: «Signaler» (1933) og «Anderledeslandet» (1985), men i tillegg presenteres «Fanfare» (1933) og «Myrstrå vipper» (1935) i korte utdrag. Det første læreverket vi omtalte, var Cappelen Damms *På norsk* for ungdomsskolen. Der ble diktet «Fanfare» gjengitt og forstått som *en hyllest* til den moderne industrien. Det samme diktet finner vi i *Tema* – bare med den viktige forskjell at det nå presenteres i en faglig troverdig og historisk sammenheng som det er til å få vett av. I hovedkapitlet «Litteraturen 1900–1950» heter det første delkapitlet «En ny virkelighet». Der poengteres det at moderniteten ledet til utbredt utviklings-optimisme. Men medaljen har som regel en bakside:

Men det var en pris å betale for nye muligheter, økonomisk vekst og velstandsøkning. [...]

Den teknologiske utviklingen var heller ikke bare positiv. Rett nok ble det utviklet maskiner som overtok mange tunge arbeidsoppgaver, men etter hvert ble det også utviklet industri for andre formål, nemlig våpenindustri. Ca. tre tiår inn i det nye hundreåret uttrykker Rolf Jacobsen denne dobbeltheten slik i diktet «Fanfare» [...]:

Diktet gjengis i utdrag, og brødteksten fortsetter med å si noe om den første verdenskrigen og om mellomkrigstiden som også handler om krig. «Fanfare» er et varsku om det samme – om krig. Dét er måten Jacobsen først introduseres på i *Tema*, og grepet er godt fordi vi da umiddelbart går til et grunnpremiss

for Jacobsens poesi – det tyvende århundrets damoklessverd, vår tids frelse og undergang i ett: den tvetydige teknologien på liv og død. Tematikken preger hele forfatterskapet, men *Tema* gjør dette begripelig for oss ved å historisere forfatterskapet. I ungdomsskolens norskebøker tales det for kort om «motsetningen mellom natur og teknikk» – vær'sgo bli klok! I *Tema* får vi mer utbygde forklaringer. Vi vender tilbake til Jacobsens «Fanfare» flere ganger – også i forbindelse med omtalen av modernismens gjennombrudd her i landet. Da opprettes det ytterligere en ramme for å forstå diktet. Forfatteren presenteres så over en halv side i kapitlet «Nokre sentrale norske forfattere». Da heter det om tematikken vi vier oppmerksomhet:

Jacobsen set ofte natur og teknologi opp mot kvarandre, der naturen er del i eit fornyande og byggjande krinsløp, medan dei teknologiske kreftene bryt ned, og sjølve blir brotne ned.

Igen – en viktig nyansering og utbygging av en tematikk. I siste halvdel av *Tema*-antologien finner vi diktene «Signaler» (1933) og «Anderledeslandet» (1985) gjengitt. «Signaler» er i tillegg analysert og tolket – sammen med Rudolf Nilsens «Storby-natt» (1925). Disse diktene er både like og ulike. Dobbelttolkningen resulterer i at de to tekstene belyser hverandre. De blir begge rikere ved det. *Tema* gjengir altså bare to dikt av Jacobsen, men verket kontekstualiserer og forklarer på flere forskjellige måter så vi ser sammenhenger.

Til slutt skal Aschehougs *Grip teksten* nevnes – særlig bind 3 som omtaler modernismen i Norge, dvs. mellomkrigstidens modernisme. Der hører nemlig Jacobsen hjemme med de to første diktsamlingene sine. *Grip teksten* gir oppmerksomhet til «To betydelige norske modernister», Tarjei Vesaas og Rolf Jacobsen. Den første presenteres over to tekstsider, Jacobsen får én. Omtalen av Jacobsen er allikevel god, om enn ikke så fylldig og utbygd som den vi har sett i *Tema*. *Grip teksten* ser debutsamlingene til Jacobsen i lys av futurismen – som blir presentert i et eget oppslag. Det poengteres at Jacobsen

ikke kan regnes som noen futurist, men en sammenheng trekkes allikevel opp. Det gir mening. Moderniteten begeistrer, men igjen – som i *Tema* – gjøres det et nummer av at medaljen har en bakside. *Grip teksten* gjengir diktet «Fanfare» i utdrag, slik vi har sett at *Tema* også gjorde. Sånn sett er disse læreverkene ikke så ulike i sin Jacobsen-presentasjon. *Grip teksten* gjengir to dikt i sin helhet: «Bussene lengter hjem» og «Fangen». Begge diktene er kort omtalt. Arbeidsoppgavene som følger diktene, er mer åpne enn dem vi har kommentert så langt. De er heller ikke så ensidig opptatt av å lede elevene inn i det man kaller «svar-jakt». Dette er et rituale som ofte foregår i skolestua når elevene vet at det er ett riktig svar på et spørsmål. Da er det bare å finne dette ene svaret for å behage læreren. Heller enn å invitere til svarjakt prøver *Grip teksten* å få elevene til å (be-)gripe teksten. Arbeidsoppgavene er langt bedre enn dem vi har sett i ungdomsskolens lærebøker.

Avslutning

Det skal trekkes to–tre konklusjoner av reisen vi har vært ute på. For det første virker det ikke som om det eksisterer noen Jacobsen-kanon i dagens skolebøker. Rolf Jacobsen er representert med et fåtall tekster i alle skolens norskverk. I noen tilfeller inneholder et læreverk bare ett enkelt lite dikt eller to. I ungdomsskolens norskebøker finner vi i alt ti forskjellige dikt, i videregående skole åtte andre. Utvalget av dikt peker forøvrig i alle retninger. Ofte virker det litt tilfeldig hva som kommer med i antologiene. I ungdomsskolens lærebøker eksemplifiserer ikke diktene noe i omtalene av forfatterskapet – annet enn at bundne verseformer er passé. «Landskap med gravemaskiner» som vi åpnet med å etterlyse, forekommer utelukkende i ungdomsskolens *Kontekst* – og i utdrag i siste bind av *Panorama* for den videregående skolen. Om «Landskap med gravemaskiner» en gang var selve Jacobsen-diktet, synes nå den tid å være forbi.

Vår gjennomgang har forhåpentligvis demonstrert at ungdomsskolens lærebøker og dels også *Panorama* faller i samme groft:

De prøver alle å si noe sammenfattet om store saksforhold, men det blir for abstrakt og intetsigende. Kort-kortomtalen av Rolf Jacobsen og hans forfatterskap ender opp som et slags skolens sms-språk: innforstått og ganske ubegripelig for elever i de tidlige tenårene. Formidlingen blir floskelpreget. Denne situasjonen henger nok også sammen med at halvparten av ungdomsskolens lærebøker fremdeles formidler litteraturen kronologisk slik man tradisjonelt har gjort det i videregående skole. *Kontekst*, *Fra saga til CD* og *På norsk* før prøver alle å hale elevene gjennom den lange litteraturhistorien. For de fleste elever blir dette en sandet motbakke. Vi har uttrykt entusiasme for *Tema*, men også for *Grip teksten* som historiserer Jacobsens forfatterskap for attenåringer. Det er noe annet enn å jobbe seg fra jernalder til Jacobsen mens man på frimerkeplass forsøker å si hva renessanse er – og romantikk! Det ser vi i ungdomsskolens norskbøker. Bedre blir det ikke av «ingen-språket» som preger formidlingen. Å skrive levende og spenstig for ungdomsskolelever er det ikke mange som greier. Når skal vi få konkurranser og priser for denslags? Det må da være viktigere enn stavhopp og innebandy?

Til slutt: Jacobsen-formidlingen. Det vi har sett, er at én tematikk omtales og gjøres til det altoverskyggende store i hele forfatterskapet: forholdet mellom natur og teknologi. Dette blir den formel Rolf Jacobsen skrives på. Hvor dekkende er den? Her fører det for vidt å gå inn i denne diskusjonen. Roger Greenwald skriver sammenfattende om forfatterskapet i den tospråklige utgaven *North in the World* fra 2002. Han hevder at særlig etter Jacobsens tredje og fjerde diktsamlinger, *Fjerntog* (1951) og *Hemmelig liv* (1954), blir dikterens kommentarer til den ytre og moderne verden

mindre viktige. En større og mer sammensatt tematikk vokser fram i forfatterskapet. Den settes ikke lett på formel. For å få øye på de mange motiver og mønstre i forfatterskapet må man lese mer hengivent og med større ettertanke, diktningen – og – som et nyttig supplement: Roger Greenwalds forord i *North in the World*. Da har vi imidlertid forlatt dagens overdådig illustrerte læreverk, særlig dem for ungdomsskolen: bindsterke og blytunge norskbøker med for lettvintr strikkede sannheter – ihvertfall om Rolf Jacobsen og hans forfatterskap – for de stakkars lesetrette elevene i ungdomsskolen, men også for de intellektuelt våkne og sultne. De skulle alle sammen hatt noe annet. Det får de også – hvis de holder ut skolegangen til de møter *Grip teksten* eller *Tema*.

Omtalte verk

- Aske, J. mfl.: *Neon. Tekstsamling*. 9. og 10. årstrinn. Oslo: Samlaget 2007–2008
- Blichfeldt, K., T.G. Heggem og E. Larsen: *Kontekst 8–10. Basisbok*. 1. utg., 3. oppl. Oslo: Gyldendal 2006
- Dahl, B.H. mfl.: *Grip teksten*. 1. utg., 1. oppl. Oslo: Aschehoug 2006
- Jansson, B.K. mfl.: *Tema. Vg 3. Norsk språk og litteratur*. 2. utg. Oslo: Samlaget 2008
- Jensen, M. og P. Lien: *Fra saga til CD. Norsk for ungdomstrinnet 9A*. 2. utg., 4. oppl. Bergen: Fagbokforlaget 2009
- Rolland, J., I. Slettevold og H. Sundby: *På norsk. Grunnbok 2*. Oslo: Cappelen 2007
- Rolland, J., I. Slettevold og H. Uri: *På norsk før*. Oslo: Cappelen 2006
- Røskeland, M. mfl.: *Panorama. Norsk Vg 1. Studieforberedende*. 2. utg., 1. oppl. Oslo: Gyldendal 2009
- Tønnessen, T. (red.), F.A. Asdal og H. Justdal (tekstutvalg): *NB!* Oslo: Cappelen Damm 2008

Dikt som leses i ungdomsskolen:

Kontekst

Landskap med gravemaskiner (1954)
Lyktestolpen (1954)
Antenner (1956)
Asfalt (1975)

Fra saga til CD

Blinde menn (1965)

Neon

Snu dere bort. Tenk på noe annet (1979)
Aldri før – – – (1985)

På norsk

Fanfare (1933)
Hyss – – (1969)

NB!

Mere fjell (1979)

Dikt som leses i videregående skole:

Panorama

Byens metafysikk (1933)
Stillheten etterpå (1965)
Rulle rundt – (og rundt) (1975)
Nå (1979)

Tema

Signaler (1933)
Anderledeslandet (1985)

Grip teksten

Bussene lengter hjem (1956)
Fangen (1965)



Øyvind Rimbereid
FOTO: NIKITA SOLENOV

7.–10. mars er det igjen duket for litterære festdager i Hamar. Nordisk samtidspoesifestival | Rolf Jacobsen-dagene er i ferd med å feste seg i bevisstheten hos det lesende publikum ikke bare i Hamar, men i det ganske Norden. Festivalen er ennå i oppbygningsfasen, men mye er oppnådd på kort tid. «Hamar», sier folk i litterære miljøer, «det er jo der dere har fått til den flotte poesifestivalen.» Og det er kanskje ikke så merkelig at jungeltelegrafen er de litterære festivalers beste markedsføringskanal. Blant tilreisende poeter og foredragsholdere har Hamar fått et usedvanlig godt rykte, kjennetegnet av bred festivalprofil og uvanlig stor publikumsoppslutning. Vekslingen mellom tematisk organiserte festivaler og festivaler der ett lyrisk forfatterskap settes i sentrum, synes å ha slått an. Inneverende år var musikk og lyrikk festivaltema, i 2013 vil mye oppmerksomhet bli rettet mot festivalpoeten. Og festivalpoeten er ingen ringere enn Øyvind Rimbereid, et av de ledende navn i nordisk samtidslitteratur.



Om festivalpoeten

Øyvind Rimbereid er født i 1966 i Stavanger og bosatt i Bergen. Han er cand.philol. med hovedfag i nordisk språk og litteratur, og har i flere år vært knyttet til Skrivekunstakademiet i Hordaland.

Rimbereid debuterte i 1993 med novelle-samlinga *Det har begynt*. Romanen *Som solen vokser* kom i 1996, deretter novellesamlinga *Kommende år* (1998). Diktsamlingene *Seine topografier* (2000), *Trådreiser* (2001) og *Solaris korrigert* (2004) kan betraktes som en trilogi, og særlig den siste boka har fått mye oppmerksomhet i og med at den er skrevet på et oppdiktet framtidsspråk og omhandler dagliglivet i 2480. Denne boka er grundig omtalt i *Norsk litterær kanon* og plassert inn i rekken av storverk i norsk litteratur fra *Voluspå* via folkevisene til bøker av Garborg, Hamsun, Duun, Undset, Vesaas, Solstad og Fosse.

For de neste to diktsamlingene ble Rimbereid nominert til Nordisk Råds litteraturpris. Den samfunnskritiske diktsamlinga *Herbarium* fra 2008, omhandler bl.a. kollapsen på tulipanmarkedet i Nederland i 1637, verdens første børskrakk og som slik sett peker fram mot den finanskrisen som slo inn over verden rett etter at boka kom ut. I Rimbereids hittil siste utgivelse, langdiktet *Jimmen* (2011), er handlinga lagt til Stavanger og 1970-tallet. Boka er komponert som en samtale mellom arbeidshesten Jimmen og kjørerkaren om de forandringer som skjer i regionen og i landet bl.a. som følge av oljerikdommene som er oppdaget utenfor kysten. Essay-samlinga *Hvorfor ensomt leve* kom i 2006, og aspekter ved denne boka kaster lys også over forfatterens egen poetologi.

Rimbereid har fått en rekke priser, bl.a. Sultprisen (2001), Den norske Lyrikklubbens pris (2002), Kritikerprisen (2004), Årets dikt (2004), Brageprisen (2008), Doblougprisen (2010) og N.C. Kaser-Lyrikpreis (2010). Rimbereid er oversatt til en rekke språk.

Maja S.K. Ratkje og POING: Wach Auf!

Hamar Teater, Strandgata 23. Torsdag 1. november kl. 20.00. Billetter kr 250,-/kr 180,-

Billetter kan forhåndskjøpes via www.samtidspoesifestival.no eller på telefon 977 30 749. I tillegg selges billetter ved inngangen til konserten. Det gis rabatt for studenter, medlemmer av Rolf Jacobsens Venner og innehavere av HA-kortet.

Om arrangementene

I likhet med tidligere år skal festivalen ha tre bein å stå på. For det første blir det opplesninger, konserter, samtaler m.v. både på dag- og kveldstid med stormønstringen av nordiske poeter på lørdagskvelden som naturlig høydepunkt. For det andre blir det et todagers seminar om festivalpoetens forfatterskap – prosa så vel som poesi – med foredragsholdere fra hele Norden. For det tredje blir det program for barn og unge, både i form av egne arrangementer og ved aktiviteter på skolene. Festivalen bærer Rolf Jacobsens navn, og Rolf Jacobsens diktning blir ikke uteglemt i 2013 heller. Mens vi under forrige festival hadde et musikalsk Jacobsen-innslag på programmet, blir det nå rent verbale innslag i form av samtaler og opplesning.

Programslippfest med Maja S.K. Ratkje og POING 1. november

Maja S.K. Ratkje og medmusikantene i POING (Rolf-Erik Nystrom, Håkon Thelin og Frode Haltli) gjorde dunderende suksess under årets samtidspoesifestival – sammen med koret Villvin på enkelte numre. Når programmet for Nordisk samtidspoesifestival | Rolf Jacobsen-dagene 2013 slippes 1. november, er de tilbake – det er Villvin også. På repertoaret sist sto norske og internasjonale sangskatter fra arbeiderdiktningen, og mange vil huske den fabelaktige framføringen av Alf Prøysens «Slipsteinsvælsen». Konserten i november byr på enda mer Prøysen. Så her blir det nachspiel etter årets festival der musikk og lyrikk var tema, og vorspiel foran neste års festival med offentliggjøring og presentasjon av programmet. Og ikke minst vil festivalledelsen minne om at Prøysen-året 2014 nærmer seg ...

NOTISER

Om festivalkomiteen

Nordisk samtidspoesifestival | Rolf Jacobsen-dagenes arrangementskomité består av Ole Karlsen (faglig leder), Hanne Lillebo (daglig leder), Gunnar Brox Haugen, Anne Lillevold Jacobsen og Steinar Laberg. Lina Undrum Mariussen er gått ut av komiteen og er nå kunstnerisk rådgiver for Norsk Litteraturfestival på Lillehammer.

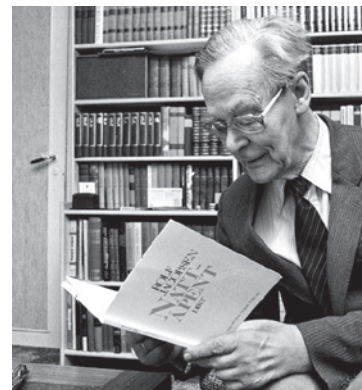


FOTO: ANNE STEINRUD

Vil du vite mer om Rolf Jacobsen og hans diktning?

Rolf Jacobsens Venner kan tilby kåserier, foredrag og forelesninger for store og små grupper i lag, foreninger, bedrifter og skoleverker.

Ta kontakt for nærmere avtale:

post@rolf-jacobsen.no
eller

Gunnar Brox Haugen,
telefon 958 87 695.



Tom Gundersens karakteristiske portrett av Rolf Jacobsen

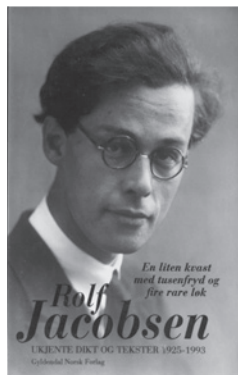
Rolf Jacobsens Venner formidler salg av Tom Gundersens tresnitt fra 1994. Portrettet er laget i to størrelser og selges uten ramme.

30 x 40 cm: kr 2 500 pr. stk. (opplag: 75)
64 x 80 cm: kr 5 000 pr. stk. (opplag: 50)

Bestilling sendes: post@rolf-jacobsen.no

Tom Gundersen (f. 1951 i Skien) er utdannet ved Statens håndverks- og kunstindustriskole og Statens Kunstakademi. Han har hatt en rekke separatutstillinger, og verkene hans er kjøpt inn av blant andre Kunst på arbeidsplassen, Norsk kulturråd, Museet for samtidskunst, Nasjonalgalleriet, Hamar kommune og Gravidahl Bokhandel.

SALG AV BØKER OG LYDBOK



Rolf Jacobsen: En liten kvast med tusenfryd og fire rare løk. Ukjente dikt og tekster 1925–1993
Gyldendal 1996 (red. Hanne Lillebo)

Inneholder dikt, gjendiktninger, komposisjoner, sang- og slagertekster, artikler, noveller og andre prosatekster.

Hanne Lillebo (red.): Stier med lavmælt lys. Om Rolf Jacobsens diktning
Gyldendal 2007

Essays og artikler av Steinar Opstad, Torben Brostrøm, Marit Grøtta, Nils-Øivind Haagensen, Hanne Lillebo, Christer Eriksson, Kirsten Marian Krog, Knut Ødegård, Roger Greenwald, Henning Howlid Wærp, Staffan Söderblom, Jan Erik Vold, Erling Aadland og Eldrid Lunden.

Ordinær pris kr 150,- pr. bok
Medlemspris kr 100,- pr. bok



Rolf Jacobsen leser egne dikt
Lydbokforlaget 2007

2 CD-er med 96 dikt fra NRKs arkiv, de tidligste opptakene ble gjort i 1963, de siste i 1992.

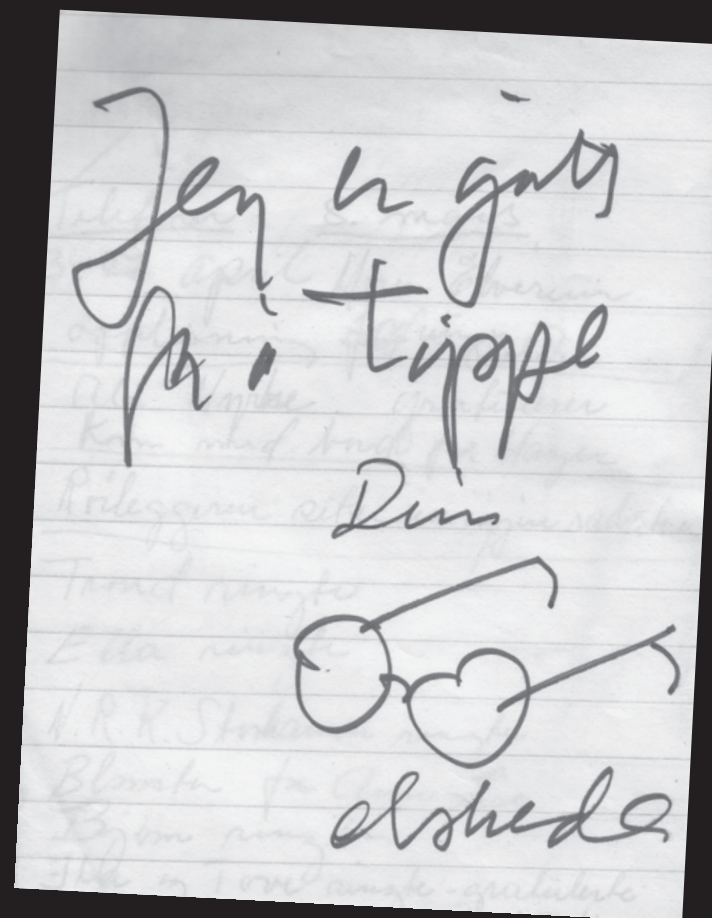
Inneholder blant annet «Byens meta-fysikk», «Gummi», «Ved Julussa», «Landskap med gravemaskiner», «Guds hjerte», «Brev til lyset», «Stillheten etterpå», «Men vi lever —», «Vent på meg», «Til Jorden (med vennlig hilsen)», «Bortafor Grorud —» og «Plutselig. I desember».

Ordinær pris kr 300,-
Medlemspris kr 200,-

Lydboken kan også kjøpes i MP3-format via Lydbokforlagets nettsider:
www.lydbokforlaget.no

Ved forsendelse kommer porto i tillegg. Bestilling sendes: post@rolf-jacobsen.no

Fra Rolf til Petra.
Lapp funnet
i notisblokk i
Skappels gate 2.



Vil du støtte Rolf Jacobsens Venner med din Grasrotandel?

Grasrotandelen er en ordning fra Norsk Tipping, hvor du som registrert spiller kan velge ett lag eller én forening som du ønsker å støtte – din grasrotmottaker. Vi oppfordrer deg til å støtte Rolf Jacobsens Venner!

Sett av dagene!

NORDISK
SAMTIDSPOESI-
FESTIVAL
**ROLF
JACOBSEN·
DAGENE**

Hamar | 7.–10. mars 2013



**ROLF
JACOBSENS
VENNER**

www.rolf-jacobsen.no